
KONCILSKO OZRAČJE: HENRI DE LUBAC

Richard Pavlič, Rijeka – Davor Vuković, Đakovo

Teologija u Rijeci
Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu
e-mail: ripavlic@gmail.com

UDK: 262.5 + 230.2-05 Lubac, H. de
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 3/2013.

Sažetak

Članak se bavi aktualnom tematikom Drugoga vatikanskog koncila u prigodi pedesete obljetnice njegova otvaranja. Naglasak je na koncilskom ozračju, koje se pokušava prikazati preko uloge jednoga od sudionika Koncila, francuskog isusovca kardinala Henrija de Lubaca. Članak se temelji na De Lubacovu osobnom svjedočanstvu o koncilskim događanjima te na njegovoj postkoncilskoj refleksiji o važnosti i ulozi Koncila u životu Crkve. U prvom dijelu članka donosi se izvanjski prikaz De Lubacove koncilске uloge. Drugi dio članka u bitnim se crtama zadržava na jednom aspektu De Lubacova nauka vezanog uz nauku o milosti i sažetog u teološki nezgodnom izrazu nadnaravno (surnaturel), koji daje naslutiti „doktrinarnu kontroverzu“ pretkoncilskih godina, u kojima francuski isusovac postaje žrtvom sukoba teoloških struja onoga vremena. Na primjeru De Lubacove koncilске uloge primjećuje se svojevrsna revolucija koncilskih događanja i usmjerenja, koja daje naslutiti koncilsko ozračje u duhu koncilskog povratka tradiciji Crkve. U zaključnom dijelu članka, u svjetlu postkoncilске perspektive, nastoji se istaknuti De Lubacov koncilski prinos preko aktualnosti njegove koncilске misli sažete u njegovu ustrajnom inzistiranju na jedinstvenoj viziji čovjekova poziva na jedan jedinstveni konačni cilj – onaj nadnaravni – u Bogu. Upućivanje na tu temeljnu, nadnaravnu dimenziju čovjeka i Crkve, predstavlja prema De Lubacu bit apostolskog poslanja Crkve u suvremenom svijetu.

Ključne riječi: Drugi vatikanski koncil, Henri de Lubac, nadnaravno, vjernost tradiciji Crkve.

UVOD¹

Proglašenje Godine vjere u prigodi poklapanja dviju obljetnica, pedesete obljetnice otvaranja Drugoga vatikanskog koncila i dvadesete obljetnice objavljivanja *Katekizma Katoličke Crkve*, prigoda je “da se shvati kako tekstovi koje su nam u naslijeđe ostavili koncilski Oci, prema riječima blaženog Ivana Pavla II., ‘*ne gube ni svoju vrijednost niti svoj sjaj*’. Potrebno je da budu čitani na primjeren način, da ih se upozna i usvoji kao stručne i mjerodavne tekstove Učiteljstva unutar crkvene predaje.”²

Naš odgovor na ovaj poticaj pape Benedikta XVI. pokušaj je upoznavanja koncilskog ozračja u kojem nastaju isti koncilski tekstovi, i to preko uloge jednoga od sudionika Koncila, francuskog isusovca kardinala Henrija de Lubaca (1896.-1991.), koji je zajedno s papom Benediktom XVI., tadašnjim profesorom fundamentalne i dogmatske teologije, sudjelovao u pripremi koncilskih dokumenata.³ Obojica, u zajedništvu s papom Ivanom Pavlom II., svojom izgovorenom i pisanom riječju svjedoče o Koncilu kao “velikoj milosti Crkve”, kao “sigurnom kompasu” u obnovi Crkve, te obojica u tom smislu naglašavaju i važnost ispravnog čitanja i tumačenja koncilskih dokumenata.⁴

Zapitamo li se zašto baš De Lubac, dovoljno je dozvati u svijest dvije dobro poznate činjenice: da se radi o francuskom teologu isusovcu koji je 1960. godine bio imenovan savjetnikom Pripreme teološke komisije Drugoga vatikanskog koncila, a da mu je u prethodnih deset godina bilo zabranjeno obavljanje profesorske službe i objavljivanje svojih teoloških djela; štoviše, da u tih deset godina “tišine” nije smio imati ni kontakata sa svojim studentima te je zbog toga morao promijeniti i mjesto boravka. Činjenica da je godine 1983. bio uzdignut na kardinalsku čast, dodatno nas može

¹ Članak nastaje slijedom autorova izlaganja na Međunarodnom znanstvenom simpoziju “Koncilski pastoralni poticaji u aktualnoj crkvenoj praksi”, održanom na Teologiji u Rijeci 15. ožujka 2013. godine.

² Usp. Benedikt XVI., *Porta fidei – Vrata vjere. Apostolsko pismo u obliku motuproprija pape Benedikta XVI. kojim se proglašava godina vjere* (16. I. 2012.), Zagreb, 2012., br. 5.

³ De Lubac izravno sudjeluje u pripremi pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu (*Gaudium et spes*), zatim dogmatskih konstitucija o objavi (*Dei Verbum*) i Crkvi (*Lumen gentium*), konstitucije o svetoj liturgiji (*Sacrosanctum concilium*), dekreta o misijskoj aktivnosti Crkve (*Ad gentes*) te izjave o odnosima Crkve s nekršćanskim religijama (*Nostra aetate*).

⁴ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, Paris, 1985., ²2007., 113-123; Benedikt XVI., *Porta fidei*, br. 5.

zaintrigirati za koncilsko ozračje kojem je ovaj francuski isusovac bio svjedokom.⁵

Koncilsko ozračje u godinama koje prethode Koncilu te u godinama u kojima traje događanje samoga Koncila, pokušat ćemo sažeti kroz prizmu misli i događanja u kojima Henri de Lubac biva promatračem i protagonistom. U tom nam je smislu dragocjeno osobno svjedočanstvo samoga De Lubaca sačuvano u njegovim obilnim rukopisima, bilježnicama, koje je vjerno zapisivao za sve vrijeme koncilskih događanja.⁶ Zanimljivo je spomenuti da su De Lubacove koncilске bilješke u dva opsežna sveska prvi put objavljene tek 2007. godine. Za usporedbu, slične bilješke Chenuove tiskane su još godine 1995.,⁷ a Congarove godine 2002.⁸ Razlog ovako kasnom objavljivanju De Lubacovih bilježaka zasigurno je njegova izričita pisana želja da se taj njegov rukopis "nikada ne objavi", jer je namijenjen njegovoj "osobnoj uporabi", o čemu svjedoče François-Xavier Dumortier, francuski isusovački provincijal, i Jacques de Larosière, predsjednik Međunarodnog društva *Kardinal Henri de Lubac*. Unatoč tomu, prosudbom ovih dvaju imena, De Lubacove bilješke bivaju posmrtno objavljene radi njihova mogućeg prinosa boljem poznavanju koncilskih zbivanja za suvremenog čitatelja.⁹

Još značajniji od De Lubacovih koncilskih bilježnica njegov je opširan intervju koji je godine 1985. dao u Parizu, o dvadesetoj

⁵ Više o De Lubacovu životu, usp. Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, Namur, 1989., pretisak: *Œuvres Complètes*, XXXIII., Neuvième section: Divers, Paris, 2006.; tal. prijevod: *Memoria intorno alle mie opere*, Opera omnia, XXXI., Sezione nona: Varia, Milano, 1992.; Hans Urs von Balthasar – Georges Chantraine, *Le Cardinal Henri de Lubac. L'homme et son oeuvre*, Paris - Namur, 1983.; Antonio Russo, *Henri de Lubac*, Cinisello Balsamo (Milano), 1994.; J.-P. Wagner, *Henri de Lubac*, Paris, 2007.; Richard Pavlič, *Henri de Lubac (1896.-1991.)*, u: *Communio* (hrv. izdanje), 37 (2011.), 111, 123-126.

⁶ Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, I-II, Paris, 2007.; tal. prijevod: *Quaderni del Concilio*, I-II, Milano, 2009. U svojoj skromnosti De Lubac će za svoje koncilске bilješke reći: "U ovih šest godina zapisao sam činjenice i razmišljanja u seriji bilježnica koje nisu kontinuirani izvještaj i ne sadrže senzacionalna otkrića." Isti, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 320. Svi citati stranih tekstova u ovom članku naš su prijevod.

⁷ Marie-Dominique Chenu, *Notes quotidiennes au Concile. Journal de Vatican II 1962-1963*, Paris, 1995.

⁸ Yves Congar, *Mon Journal du Concile*, I-II, Paris, 2002.

⁹ Usp. François-Xavier Dumortier – Jacques de Larosiere, *Avvertenza*, u: Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, VII-VIII.

obljetnici Koncila.¹⁰ Razgovor je vodio današnji kardinal i milanski nadbiskup Angelo Scola, tadašnji profesor na Papinskom lateranskom sveučilištu u Rimu. Intervju je objavljen iste godine, najprije u talijanskom časopisu *30 Giorni*,¹¹ a dva mjeseca nakon toga zasebno je tiskan na francuskom jeziku.¹² Uz ovaj intervju, vrlo vrijedni su nam i De Lubacovi memoari, osvrst na njegova vlastita djela, objavljeni 1989. godine, gdje nalazimo dragocjene bilješke o koncilskom ozračju koje nas ovdje zanima.¹³

Članak započinjemo upoznavanjem koncilске uloge francuskog isusovca, a potom se kratko zadržavamo na jednom aspektu njegova nauka – govoru o *nadnaravnome*, koji nam pomaže da bolje upoznamo duh i ozračje pretkoncilskoga vremena. U završnom dijelu pokušavamo sagledati samo koncilsko ozračje te De Lubacov koncilski prinos i aktualnost njegove koncilске misli.

1. DE LUBACOVA KONCILSKA ULOGA

Od samog imenovanja za savjetnika Pripremne teološke komisije, osim kratkog razdoblja izbjivanja zbog bolesti na početku druge sesije, De Lubac je stalno prisutan u koncilskim događanjima, bilo formalnim bilo neformalnim. U jednim i drugima pronalazi poticaj za svoja koncilska promišljanja koja unosi u svoje bilješke, među kojima susrećemo mnoštvo imena, između ostalih Wojtyłu i Ratzingera.¹⁴

Ipak, govoreći o De Lubacovoj koncilskoj ulozi, nemoguće je apstrahirati od limita koji su mu bili nametnuti od strane

¹⁰ Očito je da je zbog ovoga intervjuja De Lubac ponovno iščitavao svoje koncilске bilježnice te radio određene korekcije na tekstu. Usp. Loïc Figoureux, *Introduzione*, u: Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, XXV.

¹¹ Henri de Lubac, *Viaggio nel Concilio e dintorni*, u: *30 Giorni*, 7 (1985), 6.

¹² Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, Paris, 1985.

¹³ Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, Namur, 1989. Od ostalih De Lubacovih spisa s koncilskom tematikom savjetujemo De Lubacov predgovor u: *L'Eglise de Vatican II*, Paris, 1965., zatim njegova djela: *Paradoxe et mystère de l'Eglise* (1967.), *La Révélation divine* (1983.), *Athéisme et sens de l'homme: une double requête de "Gaudium et spes"* (1968.), *L'Eglise dans la crise actuelle* (1969.), *Les Eglises particulières dans l'Eglise universelle, suivi de "la maternité de l'Eglise"* (1971.), *Petite catéchèse sur nature et grâce, appendices* (1980.).

¹⁴ Za koncizan prikaz De Lubacove koncilске uloge savjetujemo: Joseph Moingt, *Henri de Lubac au Concile*, u: *Recherches de Science Religieuse*, 97 (2009.), 237-244.

drugih. Ovdje prije svega mislimo na teologe iz isusovačkih i dominikanskih krugova takozvane *rimске škole*, čiju teologiju je sam De Lubac, zajedno sa svojim istomišljenicima, označio kao “suhoparnu”, “rigidnu i formalnu”, “previše defenzivnu” i “usku”.¹⁵ S druge strane, “rimski teolozi” stigmatizirali su De Lubacovu teologiju kao krivovjernu, a budući da su upravo oni imali utjecaja na odluke tadašnjega generala isusovačkog reda te na mišljenje Svete Stolice, lako je u tomu prepoznati uzroke De Lubacove nepravedne patnje zbog krivih optužaba na račun njegove pravovjernosti. On sam o tomu svjedoči: “Ljudi manje nego osrednji koji zauzimaju najviša mjesta kod našeg Oca Generala, slijepi su, štoviše, nošeni su izrazito niskim strastima. Do smrti ću ostati barem u kategoriji sumnjivaca. I to me prisiljava na šutnju. Više od dvanaest godina nijemo prisustvujem Drami vjere koja se događa u našem vremenu. Ubile su me laži koje je svečano potpisao Otac General 1950. godine.”¹⁶ Ove su riječi izrečene 1960. godine, samo koji mjesec prije De Lubacova imenovanja za savjetnika Pripremne teološke komisije. Jasno je zašto su mnogi u ovom imenovanju već tada prepoznali početak De Lubacove “rehabilitacije”, koja će svoj vrhunac imati u kasnijem dodjeljivanju kardinalske časti. Ipak, unatoč svemu tomu, ne može se zanemariti činjenica da je ovaj francuski isusovac, tada zajedno s dominikancem Congarom, bio “obilježeni teolog”, čak i kao konzultor savjetnik koncilске komisije.

Iz ovoga biva razumljivo zašto će “obilježeni” isusovački teolog, uz obranu pravovjernosti svojega subrata Teilharda de Chardina,¹⁷ za vrijeme koncilskih događanja morati braniti zapravo i vlastitu pravovjernost, osobito za vrijeme pripremne koncilске faze. O svojevrsnom uspjehu njegove samoobrane dijelom govori i njegovo imenovanje za perita (*peritus*), koncilskog stručnjaka, koje se dogodilo pred sam početak Koncila, 24. rujna 1962. godine. De Lubac svjedoči kako ga je sam Papa htio staviti na popis perita: “Sveti Otac za vrijeme Koncila ne želi biti ovisan o rimskim kongregacijama; tako je izabrao pokojeg teologa

¹⁵ Izrazi se odnose prije svega na teološki stil kardinala Ottavianija, koji je predsjedao Pripremnoj teološkoj komisiji, te stil njegovih učenika koji su zajedno s De Lubacom sudjelovali u radu Komisije. Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 18-19.

¹⁶ Usp. Loïc Figoureux, *Introduzione*, XXII. Autor se poziva na Arhiv Francuske isusovačke provincije, dossier 28, izvještaj od 23. ožujka 1959.

¹⁷ De Lubacova djela posvećena Teilhardu de Chardinu nastaju za vrijeme i nakon Koncila: *La pensée religieuse du Père Teilhard de Chardin* (1962.); *La Prière du P. Teilhard de Chardin* (1964.); *Teilhard, missionnaire et apologiste* (1966.); *Teilhard Posthume. Réflexions et souvenirs* (1977.).

sposobnog razumjeti i poduprijeti njegovu misao.”¹⁸ Sve dotad francuski isusovac nije bio siguran hoće li kao savjetnik moći uopće sudjelovati u Koncilu, jer su savjetnici mogli intervenirati jedino na poziv nekog od članova koncilске komisije. Budući da ga nitko od francuskih biskupa nije pozvao za savjetnika, on je prije samog početka Koncila, neposredno prije imenovanja za perita, čak razmišljao o ostavci na službu savjetnika.¹⁹ U prilog takvu razmišljanju išlo je i njegovo veliko nezadovoljstvo radom Pripremne teološke komisije, pri čemu on sam, zbog svoje situacije, nije mogao učiniti mnogo.

Iako je postao *peritus*, de Lubacov će utjecaj na Koncilu u početku i dalje ostati slab, barem u pogledu javnih nastupa. Za vrijeme prve sesije nije sudjelovao ni u jednoj koncilskoj komisiji. Svoje nezadovoljstvo dogmatskim nacrtima pojedinih komisija nije skrivao, te je intenzivno sudjelovao u konferencijama i skupovima, formalnim i neformalnim sastancima, privatnim razgovorima koji su se održavali između zasjedanja pojedinih koncilskih komisija. Upravo u takvoj aktivnosti, “iza zastora”, mnogi zapravo prepoznaju najveći De Lubacov prinos mijeni koncilskog ozračja.²⁰ Njegove koncilске bilježnice već količinom teksta svjedoče o manjem intenzitetu sudjelovanja u koncilskim događanjima za vrijeme prve interesije i druge koncilске sesije, no nakon toga, već od druge interesije, nastavlja jačim intenzitetom, sudjelujući u sjednicama komisija posvećenima Crkvi i Objavi. Nastavljajući s istim temama za vrijeme treće koncilске sesije, De Lubacov se prinos manifestira u nastojanju oko jasnog iznošenja kršćanskog nauka, osobito sudjelovanjem u radu Tajništva za nekršćane, koje je 1964. godine osnovao papa Pavao VI. te pozvao De Lubaca da sudjeluje u njegovu radu.²¹ Tom prilikom De Lubac rado surađuje s krakovskim nadbiskupom Wojtyłom.

Put od koncilskih početaka do zadnje koncilске sesije predstavlja očitu promjenu u odnosu na De Lubacov koncilski ugled. Ukoliko ga se u počecima rada Pripremne teološke komisije smatralo “stigmatiziranim teologom”, utoliko ga za vrijeme zadnje koncilске sesije većina smatra “rehabilitiranim teologom”. Tomu

¹⁸ Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 7. listopada 1962.

¹⁹ Odnos s francuskim episkopatom bit će slab za vrijeme trajanja Koncila. Usp. Loïc Figoureaux, *Introduzione*, XXXV.

²⁰ Joseph Moingt, *Henri de Lubac au Concile*, 238.

²¹ U tom smislu savjetujemo: Ilaria Morali, *La salvezza dei non cristiani. L'influsso di Henri de Lubac sulla dottrina del Vaticano II*, Bologna, 1999.

u prilog ide i činjenica da je u studenome 1965. imao prigodu koncelebrirati zajedno s Papom.²² Unatoč tomu, oporbeni stav prema francuskom isusovcu od strane "rimske škole" na čelu s kardinalom Ottavianijem i dalje je jak.²³ Isto vrijedi i za francuski episkopat te dio teološke struje unutar samoga isusovačkoga reda, što će zasigurno pridonijeti de Lubacovoj nutarnjoj patnji te svojevrsnoj doživotnoj povučenosti.

Dajući vlastiti osvrt na svoju koncilsku ulogu, De Lubac ne skriva nezadovoljstvo. Tako u studenome 1965. godine svome prijatelju i subratu isusovcu Henriju Bouillardu, s kojim dijeli sličnu sudbinu, piše o koncilskim godinama kao o razdoblju kad je provodio život "manje aktivan nego inače", bez ikakvog "stvarnog rada".²⁴ Da se ovdje ne radi o apsolutnom pesimizmu, svjedoče, osim De Lubacovih koncilskih bilježnica, i već spomenuta njegova djela o temi Crkve, egzegeze, *nadnaravnoga*, te djela posvećena misli Teilharda de Chardina. Ta nam djela otkrivaju suglasje s duhom koncilskih dokumenata, te zajedno s njima predstavljaju prinos koncilskoj obnovi dvadesetog stoljeća.

2. PRETKONCILSKO OZRAČJE: NADNARAVNO

Da bismo razumjeli koncilsko ozračje u svjetlu De Lubacove koncilске uloge, moramo se vratiti u godine prije Koncila, na jedan segment De Lubacove teološke misli koji je obilježio njegov život i njegovu koncilsku ulogu. Sukladno tematici De Lubacovih djela, mnogi za prikaz njegova koncilskog doprinosa biraju temu Crkve i Svetoga pisma. Mi pak biramo onu tematiku koja nam se ovdje čini najprikladnijom za prikaz *koncilskog ozračja* u kojem De Lubac biva onaj na kojem se lome koplja koncilskih struja. Radi se o antropologiji, nauku o milosti sažetom u teološki nezgodnom

²² Usp. Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 18. studenoga 1965.

²³ Zanimljivo je De Lubacovo svjedočanstvo o samom kardinalu Ottavianiju: "Njegovo je djelovanje bilo ponekad neugodno, čak i za vrijeme Koncila me je mučio svojim neprijateljstvom." Usp. Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 321; Isti, *Carnets du Concile*, 26. rujna 1961. Nasuprot tomu, za kardinala Šepera daje sljedeće svjedočanstvo: "Kardinal Šeper, čovjek pun dobrote, započeo je obnovu. Ratzinger [...] ju je nastavio." Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 123. I na drugome mjestu nalazimo sličan spomen na kardinala Šepera, za kog kaže da je bio "čovjek pun razumijevanja, dobrotiv i umjeren". Usp. Isti, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 321.

²⁴ Usp. Loïc Figoureux, *Introduzione*, XLIII.

izrazu *nadnaravno* (francuski: *surnaturel*),²⁵ koji je znatno obilježio De Lubacov život, od trenutka objavljivanja njegova prvoga djela o toj temi pa sve do njegove smrti.²⁶ Naime, od 1946. godine, kada je tiskano De Lubacovo djelo *Surnaturel*,²⁷ događa se prekretnica u njegovu životu. Upravo je to djelo bilo povodom koji teološke struje u Rimu koriste kako bi optužile De Lubaca, a s njime i takozvanu *Novu teologiju* (*Nouvelle Théologie*) francuskih teoloških krugova, za krivu interpretaciju Tomina nauka o milosti. De Lubaca se izravno optužuje za pretjerano privilegiranje povijesne metode u teologiji, kojom se udaljava od tadašnjeg “službenog tomizma”. U tom smislu presudna biva enciklika *Humani generis* pape Pija XII., od 12. kolovoza 1950. godine, u kojoj De Lubacu protivničke struje prepoznaju izravnu osudu njegova poimanja nauka o milosti.²⁸

Radi se naime o Tominu poimanju ljudske naravi, odnosno o Tominoj interpretaciji Aristotelova nauka.²⁹ Prema neoskolastičkom tumačenju, Toma, vođen Aristotelovom mišlju, dopušta postojanje takozvanog *naravnog blaženstva*, tj. prihvaća govor o mogućnosti postojanja čovjekove egzistencije koja ne bi pretpostavljala poziv na vječni život. Govori se dakle o čovjeku kojem je konačni cilj *naravno blaženstvo*. Neoskolastici taj nauk sažeto izražavaju pojmom *natura pura*. Rabe ga kako bi naglasili apsolutnu darovanost reda milosti. Sam pojam se naime još od XVI. stoljeća počinje koristiti u teologiji u kontekstu borbe protiv krivih teoloških postavki Baja i Jansena, te se, polazeći od Tomina nauka, želi naglasiti besplatnost i darovani karakter reda milosti. Pojedini teolozi XIX. i XX. stoljeća pojam *natura pura* ponovno počinju intenzivnije koristiti te je krivo vezan uz Tomino poimanje ljudske naravi

²⁵ De Lubacova djela posvećena temi milosti su sljedeća: *Surnaturel. Etudes historiques*, Paris, 1946.; članak: *Le mystère du surnaturel*, u: *Recherches du Science Religieuse* 36 (1949.), 80-121; *Augustinisme et théologie moderne*, Paris, 1965.; *Le Mystère du surnaturel*, Paris, 1965.; *Petite catéchèse sur Nature et Grâce*, Paris, 1980.

²⁶ Usp. Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 28. rujna 1965. Upravo ovu točku nauka među prvim pitanjima bira i Angelo Scola u spomenutom razgovoru s De Lubacom u Parizu 1985. godine. Usp. Isti, *Entretien autour du Vatican II*, 18-32.

²⁷ Henri de Lubac, *Surnaturel. Etudes historiques*, Paris, 1946.

²⁸ Usp. Richard Pavlič, *Henri de Lubac (1896.-1991.)*, 127-132.

²⁹ Usp. Toma Akvinski, *Summa Theologiae*, I, q. 62, a. 1; I-II, q. 3, a. 2 ad 4^m; Henri de Lubac, *Duplex hominis beatitudo*, u: *Recherches de Science Religieuse*, 35 (1948.), 290-299; Isti, *Surnaturel*, 117-120, 456-457; Richard Pavlič, *Il mistero della salvezza cristiana. L'influsso di Ireneo di Lione su Henri de Lubac*, Roma, 2010., 40-43.

Aristotelova naslijeđa. Time se u teologiji milosti sve više počinju naglašavati dva reda stvarnosti, naravni i nadnaravni, pri čemu se ovaj prvi hipotetski poima kao ambijent čovjekova konačnog cilja – naravnog, dok se posljednji promatra kao neki izvanjski dodatak prvome – *superadditus naturae*.

De Lubac ovakvu logiku misli u teologiji milosti smatra izdajom Tomina nauka te oštro osuđuje uvođenje i uporabu pojma *natura pura*, iz više razloga: jer je to govor o čovjeku koji u stvarnosti ne postoji; jer se radi o hipotetskom govoru koji šteti teologiji; jer je to izravna izdaja biblijsko-otačkog nauka o čovjeku koji je po stvaranju pozvan na vječni život; jer je to udaljavanje od izvorne Tomine misli koja je u skladu s biblijskim i otačkim realizmom.³⁰ Osim što se protivi uvođenju pojma *natura pura* u teologiju o milosti, De Lubac u svojim djelima o temi *nadnaravnoga* poziva na ponovno otkrivanje jedinstvene vizije čovjekova poziva na vječni život, u duhu s biblijsko-otačkim realizmom koji se bavi konkretnim čovjekom kojem pripada jedini konačni cilj – život s Bogom i u Bogu. Upravo u tom smislu De Lubac rabi pojam *nadnaravno*,³¹ da bi u skladu s biblijsko-kršćanskom tradicijom prvih stoljeća uputio na ono na što je čovjek pozvan, a što nadilazi njegovo stanje stvorenosti, poimajući pritom uvijek jedan jedini čovjekov konačni cilj – život u zajedništvu s Bogom, gledanje Boga. *Nadnaravno* za De Lubaca predstavlja:

Onaj božanski element, nedostižan čovjekovu nastojanju (ne samopobožanstvenjenje), ali koji se ipak ujedinjuje s čovjekom, “uzdižući ga” kako je govorila naša klasična teologija i kako je govorio još Drugi vatikanski koncil (*Lumen Gentium*, 2), prodirući da bi ga divinizirao, postajući tako kao atribut “novoga čovjeka”, kako nam to opisuje sveti Pavao. Iako nikad “nesvodiv na narav”, duboko je ukorijenjen u njemu. Ukratko, to je ono što su stari skolastici, napose Toma Akvinski, nazivali [...] “akcident”. Akcident ili još *habitus*, “stvorena milost”: evo različitih načina kako izreći [...] da čovjek zaista postade dionik božanske Naravi (“*divinae consortes naturae, thías koinônoi phuseôs*”: 2 Pt 1,4).³²

³⁰ Usp. Richard Pavlič, *Il mistero della salvezza cristiana*, 43-47.

³¹ Pojam *nadnaravno* u crkvenim se dokumentima prvi put spominje u XVI. stoljeću u buli pape Pija V. *Ex omnibus afflictionibus*, u kontekstu ispravnoga poimanja odnosa naravi i milosti. Usp. Heinrich Denzinger – Peter Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 1921, 1923 (dalje: *DH*). Za jezičnu problematiku pojma *nadnaravno* u povijesti teologije, usp. Richard Pavlič, *Henri de Lubac (1896.-1991.)*, 129-131.

³² Henri de Lubac, *Petite catéchèse sur Nature et Grâce*, 31-32.

U ovom kontekstu De Lubac promatra i nauk svetoga Tome, koji, premda baštini Aristotela te se sukladno tomu u samo metodičkom načinu izlaganja koristi govorom o mogućem čovjekovu “naravnom blaženstvu”, to blaženstvo nikada ne smatra konačnim i nikada ne stavlja u pitanje čovjekov jedini konačni cilj. To se posebno odnosi na Tomin govor o *desiderium naturale* – nauk kojim se u povijesti teologije, počevši od Augustina, želi naglasiti čovjekova urođena, neuvjetovana, darovana čežnja za Bogom, za gledanjem Boga (*visio beatifica*) – koji De Lubac interpretira kao nauk koji ljudskoj naravi “jamči” jedinstven konačni cilj u Bogu.³³ Glede pak krive interpretacije Tomina nauka od strane neoskolastičkih teologa dvadesetog stoljeća De Lubac svjedoči: “Vjerujem da sam s više ili manje uspjeha radio kako bih vratio duhove na autentičnog svetog Tomu, kao na uvijek aktualni putokaz. Glede ‘tomizma’ našega stoljeća, prečesto sam u njemu otkrio jedan sustav koji je prekrut i premalo vjeran učitelju na kojeg se poziva.”³⁴ Pozivajući se na katoličku tradiciju na primjeru Tomina i otačkog nauka, De Lubac aludira i na svojevrsnu samoobranu vlastitog inzistiranja na gotovo apsolutnom poimanju Tomina *desiderium naturale*, što su neki krivo protumačili kao govor o “nužnosti milosti”, koji je pak nepomirljiv s darovanim karakterom milosti i spasenja općenito. U svojem intervjuu De Lubac na sintetičan način tumači svoje shvaćanje “nužnosti spasenja”, promatrajući je kao “božansku nužnost” (*exigence divine*), “božanski apel”, “apel Ljubavi”, nužnost koja ne dolazi od čovjeka, nego od samoga Boga koji želi čovjekovo spasenje.³⁵

U kontekstu rečenoga, možemo razmotriti riječi spornoga teksta iz enciklike *Humani generis* u kojem De Lubacovi protivnici prepoznaju njegovu osudu: “Neki iskrivljuju ‘nezasluženu’ nadnaravnoga reda, budući da tvrde kako Bog ne može stvoriti bića obdarena razumom, a da ih ujedno ne upravi i ne pozove na blaženo gledanje.”³⁶ Sam De Lubac u ovim riječima, kao i u

³³ Usp. Henri de Lubac, *Augustinisme et théologie moderne*; Isti, *Le Mystère du surnaturel* (1965.); Richard Pavlič, *Il mistero della salvezza cristiana*, 60-70; Isti, *Henri de Lubac (1896.-1991.)*, 127-130; Isti, *Sposobnost današnjeg čovjeka za vjeru*, u: *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 1, 47-48.

³⁴ Usp. Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 379. Vrlo sličan je i Blondelov sud o “neotomistima” na koji se na istome mjestu poziva sam De Lubac.

³⁵ Usp. zaključak De Lubacova *Surnaturel* naslovljen: “*Exigence divine et désir naturel*” (Božanska nužnost/zahhtjev i naravna čežnja), 483-493; Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 31-32.

³⁶ Pio XII., *Humani generis*, Rim, 12. kolovoza 1950., u: *DH*, br. 3891.

sveukupnoj enciklici, prepoznaje dvije aluzije pape Pija XII. Jedna se odnosi na Papin strah od širenja sumnjivog nauka unutar Crkve, a druga na nauku o *nadnaravnome*. Iako su neki u jednoj i drugoj aluziji prepoznavali upravo De Lubaca i njegov nauku, on sam u Papinoj enciklici ne prepoznaje nikakvu osudu ili rezervu glede njega osobno ili njegova nauka: "Daleko od toga da bi u odnosu na mene sadržavala [enciklika] kakvu optužbu ili rezervu, ona mi posuđuje rečenicu koja izražava istinit nauku, i nije slučajno da izbjegava čak i spomen na famoznu 'natura pura', za koju me je određeni broj teologa optužio da je zanemarujem, a oni su je htjeli kanonizirati."³⁷ U sličnom duhu: "U Rimu me optužuju da mijеšam *narav* i *nadnaravno*: ja provodim svoje vrijeme boreći se protiv takve konfuzije, koja je danas posvuda prisutna, čak i tamo gdje je [u Rimu] ne vide."³⁸

Zbog nepravednog primjenjivanja navedene rečenice iz *Humani generis* na De Lubaca, on sam, u svojevrsnoj reviziji njegova prvog djela o *nadnaravnome* – *Surnaturel*, u kasnijim djelima eksplicitno spominje mogućnost čovjekova stvaranja bez poziva na gledanje Boga,³⁹ iako i dalje u duhu nauka svetog Ireneja Lionskog kategorički ustrajava u inzistiranju na jedinstvenosti čovjekove naravi te njegova konačnoga cilja u Bogu.⁴⁰ Tako u razgovoru s Angelom Scolom na spomenute optužbe De Lubac odgovara sljedećim riječima: "Istina je da sam kritizirao određene komplikacije moderne skolastike te predložio povratak na jednostavniji nauku, tradicionalniji, dublji, sposobniji voditi nas u debate našega vremena, kako bijaše u vrijeme svetoga Tome Akvinskog."⁴¹

Smatramo da upravo u tom snažnome pozivu na "povratak na jednostavniji nauku, tradicionalniji, dublji, sposobniji voditi nas u debate našega vremena" treba tražiti De Lubacov *konzilski prinos*. Vrijednost njegova poziva još su prije Konzila prepoznali njegovi učitelji i prijatelji. Naime, on sam svjedoči kako je svoj studij Tomina nauka poduzeo na poticaj svojega časnog učitelja

³⁷ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 13.

³⁸ Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 53.

³⁹ Usp. Henri de Lubac, *Le mystère du surnaturel* (1949.), 104.; Isti, *Le Mystère du Surnaturel* (1965.), 110-111. Vidi također: Isti, *Augustinisme et théologie moderne*, 289.

⁴⁰ Usp. Richard Pavlič, *Il mistero della salvezza cristiana*, 171-199.

⁴¹ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 11.

o. Josepha Hubyja,⁴² u čemu su ga poslije podupirali dobri poznavatelji Tomina nauka, među kojima i Etienne Gilson.⁴³

U prilog potvrdi De Lubacove teološke korektnosti ide i jedna neformalna gesta samoga pape Pija XII. Naime, kako se u deset godina između objavljivanja enciklike *Humani generis* (1950.) te njegova imenovanja za savjetnika Pripremne teološke koncilске komisije (1960.) kritike na njegov račun nisu smirivale, sam mu je Papa preko svog ispovjednika o. Augustina Beae poslao pismo u kojem mu zahvaljuje za dosada obavljen rad te ga ohrabruje da s “punim povjerenjem” nastavi djelo “koje obećava mnogo ploda za Crkvu”.⁴⁴ Unatoč tom ohrabrenju, sam De Lubac ne skriva pesimizam zbog nezdravoga pretkoncilskog kulturnog ozračja, koje primjećuje prije svega u Francuskoj, ali i unutar same Crkve, čemu pridonose nespretnosti “sumnjičavih teologa”, kako ih on naziva. Upravo takvo ozračje dominiralo je i na dan kada je papa Ivan XXIII. objavio želju za sazivanjem Koncila.⁴⁵ Jasno je zašto su u ono vrijeme u Papinu pozivanju u Rim teologa poput De Lubaca, Congara, Daniéloua i Rahnera, mnogi prepoznali zapravo Papin pokušaj za uspostavljanjem zdrave ravnoteže unutar same Crkve.

3. KONCILSKO OZRAČJE: POVRATAK TRADICIJI

U kontekstu ovakvoga pretkoncilskog ozračja, koje nije bilo nimalo naklonjeno našem teologu, možemo upravo kroz njegovo svjedočanstvo pokušati naslutiti samo *koncilsko ozračje*. Nacrte Pripremne teološke komisije kojom je predsjedao kardinal Ottaviani, De Lubac opisuje sljedećim riječima: “Nacrti koji su se pripremali poštivali su pravila rigidne i formalne skolastike, a proizlazili su gotovo isključivo iz nekog obrambenog straha. U pomanjkanju rasuđivanja, nastojalo se osuditi sve što se ne bi

⁴² Na poticaj o. Hubyja De Lubac je kao student često čitao djela svetoga Tome. Usp. Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 1-29, 377. Recenziju o. Josepha Hubyja De Lubacova *Summatur* vidi u: Joseph Huby, *Henri de Lubac, Summatur, Études historiques*, u: *Études*, 251 (1946.), 265-268.

⁴³ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 11. Potvrdu za svoje djelo *Summatur* De Lubac dobiva osobno i od strane Mauricea Blondela. Usp. Isti, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 27.

⁴⁴ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 14; Isti, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 319.

⁴⁵ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 15.

prilagodilo točno ovakvoj perspektivi, koja se zapravo katkad činila više modernom nego stvarno tradicionalnom.”⁴⁶

Koncilski su se oci dakle našli pred izborom između dviju opcija: “Bio je to izbor između previše obrambenog, ponekad i uskog nauka, previše ovisnog o manualima onoga vremena, te brige oko pronalaženja jednog novog duha putem širokog povratka velikoj tradiciji Crkve. Koncilski su oci jasno dali do znanja da žele ići ovim drugim putem.”⁴⁷ Ovakav razvoj događaja koji su pratili prve dane Koncila De Lubac opisuje kao “revolucionaran”. Sretna okolnost je dvostruka. Samome papi Ivanu XXIII. nije se svidio “ton” nacрта Pripremne teološke komisije, osobito oni dijelovi u kojima se donose pojedini “anatemizmi”. Osim toga, pojedine su kongregacije imale slobodu modificirati, nadopunjavati pa čak i eliminirati pojedine nacрте Pripremne komisije. To najviše dolazi do izražaja već na prvoj koncilskoj sesiji, prilikom prve obrade dogmatske konstitucije *Lumen Gentium*, koju prepoznamo kao sržni koncilski dokument, u kojem, prema De Lubacovu svjedočanstvu, dolazi do izražaja upravo koncilski “povratak živim izvorima katoličke tradicije”.⁴⁸

Mnogi su u ovakvoj koncilskoj napetosti bili skloni govoriti o dvjema *koncilskim strujama*: progresivnoj i konzervativnoj, prepoznajući u jednoj i drugoj isključivost i nepomirljivost. U duhu svojeg poimanja katoličke širine i punine,⁴⁹ De Lubac svojom teološkom dosljednošću i širinom pogleda odlučno izbjegava ovakvo površinsko etiketiranje svojstveno novinarskim tekstovima koncilskog vremena, u kojima prepoznaje negativan prinos sveukupnom koncilskom ozračju. Namjesto toga, aludirajući, bez imalo patetike, na moguće jedinstvo različitosti dvaju temperamenata, slično suglasju hrabrosti i mudrosti, De Lubac radije govori o koncilskom duhu traženja jedinstva pod vodstvom Duha Svetoga. U tom smislu tumači i nakanu pape Ivana XXIII. da u koncilskom događanju uključi teologe različitih usmjerenja.⁵⁰

Ovdje valja spomenuti i svojevrsan De Lubacov osobni *koncilski obrat*, koji se dogodio za vrijeme treće koncilске sesije. Kao što u početku nije skrivao svoj oporbeni stav naspram spomenute

⁴⁶ Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 19.

⁴⁷ Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 19.

⁴⁸ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 20-21.

⁴⁹ Usp. Richard Pavlič, *Pogovor*, u: Henri de Lubac, *Katoličanstvo*, Rijeka, 2012., 483-494.

⁵⁰ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 27.

“rimske teološke škole”, čiji članovi i pristaše bijahu nazivani “kurijalistima”, tako s ovakvim razvojem koncilskih događanja De Lubac primjećuje još veću opasnost i udaljavanje od zdravog duha tradicije u rastućem valu protivnika “rimske škole”, koji su prema De Lubacovu mišljenju imali krivo shvaćanje *aggiornamenta*, koji kod nekih poprima odveć sekularistički prizvuk, udaljavajući se od duha tradicije Crkve: “Mnogi ne bijahu više oprezni na sam koncilski rad, na bit njegova nauka, na duh koji je iz njega proizlazio: za njih, zbog njih, neki novi ‘modernizam’, pokrenut, ali bez kompasa, trijumfirao je nad okamenjenim modernizmom.”⁵¹ De Lubac u tom smislu svjedoči o “rastućoj anarhiji”, koja se razvija usporedno s koncilskom temom otvaranja Crkve prema svijetu, a biva primjetna kako u Francuskoj tako i u samom okruženju Koncila. Komentirajući pismo o. Andréa Raviera u kojem on spominje “anarhiju koja se širi pod izlikom Koncila”, De Lubac daje sljedeće svjedočanstvo:

Zaista, od ove zime sam i sâm primijetio ovu rastuću anarhiju, mnoštvo slogana, dvosmislenih fraza, dvoznačnih izraza koji cvjetaju oko teme otvorenosti Crkve prema svijetu; neki govore o “čovjekovoj dodatnoj transcendenciji”, koja bi nam trebala otkriti dijalog s ateizmom, drugi odbacuju bilo kakvu ideju o objavi, govore o “temeljnoj transformaciji teološkoga nauka”, a njihova objašnjenja daju naslutiti da se radi o ukidanju dogmi, o odbacivanju kršćanske vjere, zadržavajući jedino neki oblik transformirane i laicizirane crkvene organizacije.⁵²

Zadnja koncilaska sesija otkriva nezadovoljstvo našeg teologa sveukupnim koncilskim radom. Njegovi se prigovori odnose na neodgovarajuće liturgijske prijevode te na „parakoncilske“ aktivnosti crkvenih osoba koje se od početka protive Koncilu.⁵³ Ne čudi stoga što njegova postkoncilaska djela posvećena temi Crkve pozivaju na vjernost koncilskome duhu i tradiciji Crkve.

4. *VIR ECCLESIASTICUS*

U duhu povratka na “izvore katoličke tradicije”, kako smo već dali naslutiti, možemo promatrati De Lubacov prinos Koncilu.

⁵¹ Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 384; usp. Isti, *Carnets du Concile*, 23. rujna 1965.

⁵² Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 10. rujna 1964.

⁵³ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 33-40.

Glede teme *nadnaravnoga*, povratak tradiciji predstavljalo bi De Lubacovo nastojanje oko povratka izvornoj misli sv. Tome Akvinskoga, koja je pak u suglasju s otačkim naukom irenejevskog pečata o jedinstvu ljudske naravi te jedinstvu čovjekova konačnog cilja u Bogu.⁵⁴ Upravo taj i takav nauk biva nepomirljiv s hipotetskim govorom o *čistoj naravi* te dva "reda" stvarnosti, *naravnome* i *nadnaravnome*. Iz tih razloga Koncil prema De Lubacu izbjegava izraze kao što su *nadnaravno* ili *natura pura*, ne bi li tako izbjegao moguće krive interpretacije te negativne posljedice koje na polju teologije uvodi posljednji pojam, tj. sveukupna teorija oko njega satkana.⁵⁵ Koncil bi u tom smislu predstavljao svojevrsan raskid s "neoskolastičkom izvanjskošću" koja zanemaruje temeljni *votum* ljudske naravi izražen u Tominoj interpretaciji kao *desiderium naturale* koji "nužno" upućuje na jedini konačni cilj ljudske naravi.⁵⁶

Osim De Lubacovih antropoloških spisa posvećenih temi *nadnaravnog*, kojima smo dali prednost u ovome prikazu i u kojima se prepoznaje De Lubacov opći prinos Koncilu, njegova koncilaska i postkoncilaska djela bivaju među ostalim obilno posvećena temi Crkve⁵⁷ i Svetoga pisma.⁵⁸ Strpljivim i mukotrpnim radom, s obzirom na spomenute okolnosti, francuski će isusovac i nakon Koncila imati prigode posvjedočiti svoju ljubav prema Crkvi i teologiji, svoju vjernost Svetome pismu, tradiciji i ocima te svoju intelektualnu odmjerjenost i uravnoteženost kojom u konačnici odišu i koncilski dokumenti.

Otvoreno svjedočanstvo o svojoj ljubavi prema katoličkoj tradiciji De Lubac daje u osvrtu na svoja djela: "Bez pretenzije za utiranjem novih putova misli, radije sam, bez ikakve nostalgije za

⁵⁴ Usp. Richard Pavlič, *Il mistero della salvezza cristiana*, 171-199.

⁵⁵ Unatoč tomu, pojam *nadnaravno* u koncilskim se dokumentima spominje čak četrnaest puta. Usp. Henri de Lubac, *Surnaturel à Vatican II* (Appendice A), u: *Petite catéchèse sur Nature et Grâce*, 127.

⁵⁶ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 27-28. O krivim interpretacijama Tomina nauka kroz povijest katoličke teologije usp. de Lubacova djela: *Augustinisme et théologie moderne* (1965.); *Le Mystère du surnaturel* (1965.); *Entretien autour du Vatican II*, 28-29.

⁵⁷ *Paradoxe et Mystère de l'Eglise* (1967.); *L'Eglise dans la crise actuelle* (1969.); *Les Eglises particulières dans l'Eglise universelle* (1971.). Ipak, najljepšim De Lubacovim djelom o Crkvi smatra se ono pretkoncilsko, nastalo u godinama njegove "šutnje", *Méditation sur l'Eglise* (1953.).

⁵⁸ *Exégèse médiévale*, prvi dio, I-II (1959.), drugi dio, I (1961.), drugi dio, II (1964.); *L'écriture dans la Tradition* (1966.).

prošlosti, htio uputiti na neka velika mjesta katoličke tradicije.”⁵⁹ U tom smislu, upitan o mogućem razvoju ekleziologije koji bi dogmatska konstitucija *Lumen gentium* trebala predstavljati u odnosu na encikliku *Mystici corporis* Pija XII., De Lubac odgovara sljedećim riječima:

Nikada jedan tekst, bio on koncilski ili nekonzilski, neće iscrpsti ideju koju kršćanska tradicija živi još od početka. Napredak u analitičkoj spoznaji ne znači odmah napredak vitalne inteligencije. Kako bismo na primjer mogli tvrditi da je naša spoznaja o tomu što je Crkva, uvelike napredovala od vremena svetoga Ireneja ili svetoga Pavla? Ono što zovemo razvojem dogme, nije drugo doli relativan razvoj, jer vjera koja potječe od Apostola bijaše prenesena Crkvi ‘jednom zauvijek’, onako kako podsjeća konstitucija *Dei Verbum* (br. 8).⁶⁰

Upravo u tom duhu i intuiciji odanosti svetopisamskoj i otačkoj tradiciji Crkve, više negoli u samome tekstu, možemo prepoznati De Lubacov prinos Koncilu i Crkvi, čime s pravom, od strane onih koji ga dobro poznaju, zaslužuje naslov *vir ecclesiasticus*.⁶¹

ZAKLJUČNA RIJEČ

Unatoč zadovoljstvu zbog konačnog duha kojim odišu koncilski dokumenti⁶² te pontifikata pape Pavla VI. koji je uspio sačuvati izvornu koncilsku intuiciju pape Ivana XXIII., De Lubac ne skriva i nemir u pogledu postkonzilskog nastojanja oko obnove Crkve. U tom smislu naglašava važnost realizacije koncilskoga duha i obnove Crkve u vremenu nakon Koncila, apelirajući pritom prije svega na biskupe.⁶³ Gotovo dvadeset i pet godina nakon Koncila, pišući memoare o svojim djelima, De Lubac ne skriva

⁵⁹ Usp. Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 376, 383-384.

⁶⁰ Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 44.

⁶¹ Usp. Elio Gueriero, *Introduzione*, u: Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, XXI.; Donath Hercsik, *Jesus Christus als Mitte der Theologie von Henri de Lubac*, Frankfurt am Main, 2001., 15, 52-53.

⁶² Glede De Lubacove rezerviranosti oko pojedinih točki koncilskih dokumenata, osobito nacrt 13, vezanog uz temu Crkve u suvremenom svijetu, usp. Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 19. studenoga 1964.

⁶³ De Lubacov osobni prinos tumačenju samoga Koncila nalazimo prije svega u njegovim već spomenutim postkonzilskim djelima, osobito u: *Paradoxe et mystère de l'Eglise* (1967.), *Athéisme et sens de l'homme: une double requête de "Gaudium et spes"* (1968.), *La Révélation divine* (1983.).

svojevrsni pesimizam glede rastuće krize koju nazire u Crkvi. Ipak, ne prepuštajući se pesimizmu, ispovijeda svoje povjerenje u Duha Svetoga, koji vodi Crkvu i kroz vrijeme krize i “napada zloga duha”.⁶⁴ Kao znakove Duha Božjega u Crkvi prepoznaje i ulogu svojih koncilskih drugova Wojtyła i Ratzingera, koji su, svaki na svoj način, u duhu koncilskih papa Ivana XXIII. i Pavla VI., znali voditi postkoncilsku obnovu Crkve, jedan kao papa, a drugi, u De Lubacovo vrijeme, kao pročelnik Kongregacije za nauk vjere.

Na temelju rečenoga lako možemo pretpostaviti koliko bi De Lubac i danas bio u suglasju sa Šeperovim nasljednikom u službi pročelnika Kongregacije za nauk vjere, papom Benediktom XVI., koji u zadnjoj godini svojega pontifikata ne skriva zabrinutost zbog “duboke krize vjere” u suvremenom društvu⁶⁵ kao i već spomenutu zabrinutost oko ispravnog tumačenja koncilskih dokumenata.⁶⁶ Upravo u tom duhu, tri dana nakon izjave o odreknuću od papinske službe, u svojem obraćanju svećenicima rimske biskupije, 14. veljače 2013. godine, spominjući se koncilskih godina u kojima upoznaje “velike figure”, poput oca De Lubaca, Daniéloua, Congara, papa Benedikt XVI. u zaključnim riječima ponovno doziva u svijest da je “naša zadaća, upravo u ovoj *Godini vjere*, počevši s ovom *Godinom vjere*, raditi kako bi se snagom Duha Svetoga istinski Koncil ostvario, i kako bi Crkva bila uistinu obnovljena”.⁶⁷

U svjetlu ovoga Papinog poziva možemo se pitati o aktualnosti De Lubacova koncilskog prinosa, njegova ustrajnog poziva na povratak velikoj tradiciji Crkve koji, kako smo vidjeli, dominira *koncilskim ozračjem*. Ne sugerira li nam i danas ovaj De Lubacov ustrajni poziv na povratak tradiciji zapravo konstantni povratak na “jednostavniji nauk, tradicionalniji, dublji, sposobniji voditi nas u debate našega vremena”,⁶⁸ nauk koji u svjetlu De Lubacova govora o *nadnaravnome* nikada ne gubi iz vida jedinstvenu viziju čovjeka, a time i čovjeka današnjega vremena, pozvanog na jedan jedinstveni konačni cilj – onaj *nadnaravni* – u Bogu? Sukladno duhu koncilskoga ozračja, upućivanje na tu temeljnu, nadnaravnu dimenziju čovjeka i Crkve, predstavlja prema De

⁶⁴ Usp. Henri de Lubac, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, 388-389.

⁶⁵ Usp. Benedikt XVI., *Porta fidei*, br. 2.

⁶⁶ Usp. Benedikt XVI., *Porta fidei*, br. 5.

⁶⁷ Usp. Benedikt XVI., *Incontro con i parroci e il clero di Roma. Discorso del santo Padre Benedetto XVI* (14. II. 2013.), u: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130214_clero-roma_it.html (26. II. 2013.).

⁶⁸ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 11.

Lubacu bit apostolskog poslanja Crkve u suvremenom svijetu. U tom kontekstu možemo razumjeti De Lubacov strah od opasnog dualizma, koji, usporedo sa spomenutom “rastućom anarhijom”, sve više dolazi do izražaja pred kraj Koncila, u obliku dualističkog raskoraka između čežnji ljudskoga roda i kršćanske nade, pri čemu bi uređenje ljudskoga društva bilo vođeno isključivo ljudskom čežnjom, bez ikakva odnosa s kršćanskom nadom. Zanimljiv je u tom smislu De Lubacov komentar na koncilski intervent nadbiskupa Reimsa, mons. Martyja:

Od jutros razmišljam o onom Martyjevom interventu: o dualizmu između ljudskih čežnji i kršćanske nade; nikakva komunikacija između ovoga dvoga; nikakav utjecaj ove druge da bi utemeljila i upravljala onim prvim; kršćanska nada izgnana iz dubine pojedinačne duše, a kršćani vučeni ateizmom koji monopolizira ljudske čežnje ... Upravo to je ono što naglašavam (prekratko) u uvodu u *Mystère du Surnaturel* kao najveću današnju opasnost. [...] Dualizam postavljen Martyjevim interventom odgovara sljedećemu: stavimo se u školu marksističkog ateizma (jer kad se nejasno kaže “ljudske čežnje”, zapravo se radi o marksizmu) kako bi se svijet ravnao prema njemu; a mi ćemo ih zamoliti jedino da nam ostave, u dubini nas samih, nadu za onostrano. To je izopačenje kršćanske nade, čista progresistička iluzija.⁶⁹

Aktualnost ove De Lubacove misli lako možemo prepoznati kao svjedoci jednoga drugoga ateizma, koji je u našem društvu, barem naizgled, zamijenio ulogu marksističkog ateizma. U tom smislu nam se koncilski glas našeg autora te njegovo inzistiranje na jedinstvenoj viziji čovjekova *nadnaravnoga* poziva, koje treba biti temeljem apostolskog poslanja Crkve u suvremenom svijetu, čini uistinu proročkim:

Ako pomoću vizije vjere nismo *a priori* uvjereni da postoji neka unaprijed predodređena harmonija između Objave u Kristu, uzete u svoj svojoj punini, i tajnovitog iščekivanja od Boga položenog u intimu čovjeka svakoga vremena, pomanjkat će nam apostolske odvažnosti, koja je jedina sposobna dirnuti čovjeka današnjeg vremena.⁷⁰

Ne čudi nas stoga da je i današnji papa Franjo prepoznao ovu De Lubacovu proročku intuiciju kad u svojem govoru na konklavama u subotu 9. ožujka 2013., kao tadašnji nadbiskup

⁶⁹ Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 29. rujna 1965.

⁷⁰ Henri de Lubac, *Carnets du Concile*, 25. rujna 1964.

Buenos Airesa, citira misao iz De Lubacova pretkoncilskog djela o Crkvi, *Méditation sur l'Eglise*⁷¹ (*Razmatranje o Crkvi*), spominjući takozvanu "duhovnu svjetovnost" (*mondanité spirituelle*).⁷² Pojam se odnosi na duh spomenutog dualizma te svojevrsnoga religioznog antropocentrizma, koji, suprotno De Lubacovu koncilskom nastojanju, zanemaruje temeljnu nadnaravnu dimenziju čovjeka i Crkve, te kao takav predstavlja najveću opasnost za Crkvu.⁷³

Osim de Lubacova inzistiranja na jedinstvu čovjekova nadnaravnoga poziva koji, sukladno duhu koncilskih dokumenata, zauzima važno mjesto u apostolskom poslanju Crkve u suvremenom svijetu, za ispravno tumačenje Koncila spomenimo još jedan aspekt, hermeneutički stav našeg autora, koji se sastoji u izbjegavanju štetnih ekstrema na polju teologije i povijesti Crkve te u istodobnom traženju sinteze, duha jedinstva i katoličke punine: "Katolička punina uvijek nudi karakter sinteze. Ali to nije neposredna sinteza, niti je ona ljudski postignuta. Nije zadobivena svjetlom razuma: ona je prije svega vjerovana u noći vjere."⁷⁴ Vjera, prema De Lubacu, "obuhvaća mnogo istina koje nam se čine međusobno protivnima".⁷⁵ U tom smislu on vjeru vidi upravo kao "suglasnost dviju protivnih istina".⁷⁶

U svjetlu ovih riječi biva nam sasvim jasno zašto De Lubac izbjegava površno etiketiranje dviju koncilskih struja, jednu kao "progresivnu", a drugu kao "konzervativnu". On, kako smo vidjeli, u jednoj i drugoj, sukladno izvornoj nakani pape Ivana XXIII.,⁷⁷ radije traži jedinstvo vjere pod vodstvom Duha Svetoga koji je jamac našeg optimizma, koji nam i u ovom vremenu krize vjere daje snagu za "slatku i utješnu radost naviještanja evanđelja",

⁷¹ Henri de Lubac, *Méditation sur l'Eglise*, Paris, 1953.

⁷² Usp. Henri de Lubac, *Méditation sur l'Eglise*, 327.

⁷³ "Crkva, ako je samoodnosna, i ako toga nije svjesna, vjeruje da ima vlastito svjetlo; prestaje biti "*mysterium lunae*" i tako stvara prostor teškome zlu koje je zapravo *duhovna svjetovnost* (prema De Lubacu, ovo je najgore zlo koje može pogoditi Crkvu): živjeti da bismo dali slavu jedni drugima." Zahvaljujući kardinalu Ortega iz Havane, tekst Papina govora objavljen je 26. ožujka 2013. godine na web stranici časopisa Havanske nadbiskupije *Palabra Nueva*, u: http://www.palabranueva.net/newPage/index.php?option=com_content&view=article&id=413:manuscrito-entregado-por-el-cardenal-bergoglio-al-cardenal-ortega&catid=148:noticias (11. IV. 2013.).

⁷⁴ Henri de Lubac, *Le Mystère du surnaturel* (1965.), 211. Usp. Richard Pavlič, *Pogovor*, u: Henri de Lubac, *Katoličanstvo*, 483-494.

⁷⁵ Henri de Lubac, *Le Mystère du surnaturel* (1949.), 111.

⁷⁶ Usp. Henri de Lubac, *Le Mystère du surnaturel* (1965.), 209.

⁷⁷ Usp. Henri de Lubac, *Entretien autour du Vatican II*, 27.

na koju nas, u spomenutom govoru na konklavama, citirajući koncilskog papu Pavla VI., upozorava današnji papa Franjo. Smatramo dakle da De Lubacov neumorni poziv na povratak i vjernost tradiciji Crkve, u duhu ovdje rečenoga, te njegov teološki stil traženja sinteze i katoličke punine pod vodstvom Duha Svetoga – u stilu izvorne koncilske nakane pape Ivana XXIII. – predstavlja još uvijek aktualan i konkretan prinos i putokaz postkoncilskoj obnovi Crkve, koji su prepoznali i na koji se pozivaju i dvojica posljednjih Papa.

THE COUNCIL'S CLIMATE: HENRI DE LUBAC

Summary

The article is dealing with the actual themes of the Second Vatican Council on the occasion of 50th anniversary of its opening. The accent is based on the Council's climate which is tried to be presented through the role of one of the Council's participants, a French Jesuit cardinal Henri de Lubac. The article is based on the Author's personal testimony of the Council's events and on his post-Council reflection about the Council's meaning and importance for the life of the Church. The first part of the article presents an outer aspect of de Lubac's Council role. The second part of the article pays attention to one aspect of de Lubac's teaching of the doctrine of Grace concisely expressed by theologically not fully convenient term of supernatural (*surnaturel*) which lets us perceive the "doctrinal controversy" of pre-Council period in which de Lubac was a victim of theological conflicts.

Through the example of de Lubac's Council role a kind of a revolution of Council events and orientations may be noticed, which once again lets us perceive the Council's climate by the spirit of the Council's return to the Tradition of the Church. As the Conclusion, in the light of post-Council perspective, the de Lubac's contribution to the Council is tried to be presented through the actuality of his Council's thought which is summarized in his constant insistence on the unique vision of man's call to his one and only ultimate destination – that supernatural – to God. Pointing to this fundamental and supernatural dimension of man and Church, according to de Lubac the essence of the Church's apostolic mission in today's world is presented.

Key words: The Second Vatican Council, Henri de Lubac, supernatural, Tradition of the Church.